

стаття сделана попытка на основе архивного материала раскрыть идейные принципы и методы партийно-политической работы ФНЕ, его участие в политической жизни Галиции.

Ключевые слова: Фронт национального единства, Дмитрий Палив, Восточная Галиция, национально-освободительное движение.

Metvid' Oksava. Ideological principles of activities of the Front National Unit (1933 – 1939). The Front National Unit (FNU) was a legal party, which acted from the position of the "creative nationalism", struggled against the policy of "normalization". In the second part of the 30-s of the XXth century, FNU was an active political force, but for the existence of the rival and, at the same time, similar Ukrainian Nationalists Organization, it didn't make use of the great support among Galician nationalists. On the basis of the files, the author has made an attempt to discover the ideological principles and methods of the FNU party-political activities, its participation in the political life of Galicia.

Key words: Front National Unit, Дмитро Палив, West Galicia, national liberation movement.

УДК 94(477)“1945/1952”

1-48

Василь Ільницький

ІДЕОЛОГІЧНІ КАМПАНІЇ РАДЯНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРОТИ ПІДПІЛДІ У ДРОГОБИЦЬКІЙ ОКРУЗІ ОУН (1945 – 1952)

У статті висвітлено один із основних напрямів боротьби радянської влади проти визвольного руху – ідеологічний. На базі невідомих та маловідомих архівних документів виділено основні види ідеологічної роботи радянської адміністрації у Дрогобицькій окрузі (1945 – 1952 рр.). Автор доводить, що агітаційно-пропагандистська діяльність була однією з основних форм радянської заходу українського краю.

Ключові слова: ОУН, УПА, визвольний рух, Дрогобицька округа, ідеологічна робота, радянська адміністрація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Незважаючи на значний історіографічний доробок, актуальність дослідження історія українського визвольного руху 1940 – 1950-х рр. продовжує зростати. Насамперед цьому сприяють гострі політичні дискусії щодо питань ОУН та УПА, які не вщухають, а інколи розгортаються із новою силою. Вкрай неоднозначне ставлення в українському суспільстві до оцінки діяльності самостійницького руху диктує необхідність висвітлення його мовою документів та неспростованих фактів, що, безумовно, сприятиме національному примиренню в незалежній Українській державі. Важливість дослідження цієї проблеми посилюється тим, що радянська влада прагнула перемогти визвольний рух саме на ідеологічному рівні. Оскільки фізичне знищення не дало такого вагомого результату, опозиція до влади тривала у душах людей. Саме на т.зв. "психологічну війну" радянська влада спрямувала

колосальні зусилля. Проте, як показав час, вони залишалися малоефективними. Актуальність порушеної проблеми зумовнюється також недостатнім її висвітленням у історіографії. Крім цього ця публікація безпосередньо пов'язана з кафедральною темою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питання ідеологічної діяльності радянської влади узагальнено у працях з історії українського визвольного руху. Одним із перших побачило світ ґрунтовне дослідження І. Біласа [1], [2], у якому автор на основі широкої джерельної бази, зокрема секретних документів, розкриває механізми функціонування репресивно-каральної системи, окремо зупиняючись на ідеологічному аспекті боротьби. Важливими є також праці львівського історика Ю. Киричука [7], [8]. У цих монографіях простежується цілісна картина протистояння радянської системи із українським визвольним рухом. Окремо дослідник зупиняється на боротьбі двох ідеологій (комуністичної і націоналістичної). Вдало спробу показати ідеологічну війну зробив А. Кентій [5], [6]. Використавши багату джерельну базу, у т. ч. й невідомі раніше документи він окремо висвітлює ідеологічну війну, засвідчує усю важливість агітаційно-пропагандистської роботи ОУН і УПА. Також ця проблема розвинута у монографії А. Русначенка [10]. Автор зупиняється на аспекті боротьби ОУН і УПА проти кампаній русифікації та радянізації. Проте у цих роботах нема детального висвітлення ідеологічного аспекту боротьби радянської влади проти підпілля у Дрогобицькій окрузі. Розкриваючи збройну боротьбу радянської влади проти ОУН і УПА у Дрогобицькій області, С. Макарчук дотично зачіпає ідеологічні кампанії радянської влади [9]. Важливе значення мають опубліковані В. Сергійчуком збірники нових документів [11], [12]. У них міститься значна кількість радянських ідеологічних і пропагандистських матеріалів. Окремий аспект діяльності ОУН та УПА у вказаний період висвітлено у праці автора цієї статті [3], [4].

Формування цілей статті. Виявлення нових документів спонукає необхідність переосмислити їх та внести корективи

щодо оцінки практики використання радянською владою ідеологічно-пропагандистських і агітаційних кампаній, спрямованих на боротьбу із підпіллям в окреслений період. *Метою статті* є на основі невідомих та маловідомих архівних документів простежити ідеологічну та агітаційно-пропагандистську діяльність як одну із основних форм боротьби радянської влади проти визвольного руху.

Вигляд основного матеріалу дослідження з новими обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Прагнувши швидко радянізувати та утвердитися на західноукраїнських землях, зокрема в Дрогобицьчині, без врахування місцевих звичаїв і традицій (на травень 1946 р. у Дрогобицькій області на керівній посаді не було жодного галичанина), радянська влада напговтухнулася на широкомасштабний рух опору. Спираючись на підтримку населення, український визвольний рух не лише знавав втрат, але й завдавав відчутних ударів системі, гальмував утвердження радянської влади в регіоні. У Дрогобицькій області цей рух був одним із наймасштабніших і найтриваліших.

Карально-репресивна система у боротьбі проти визвольного руху у Дрогобицькій окрузі ОУН використовувала низку форм і засобів: військово-чекістські операції, діяльність агентури, депортації, колективізацію, а також спеціальні засоби, які були заборонені міжнародними конвенціями. У процесі боротьби ці засоби "вдосконалювалися". Кожен із них мав свою результативність та завдавав підпіллю втрат. Загалом у Дрогобицькій окрузі перебувало понад 20 000 осіб у різних військових формуваннях репресивно-каральних органів, які, використовуючи увесь комплекс засобів і методів, розпочали широкомасштабну збройну та ідеологічно-пропагандистську боротьбу. Наголошено, що репресивно-каральний апарат у процесі боротьби з українськими підпіллям також змінював свої завдання.

Керівництво Дрогобицької області УРСР усвідомлювало, що водночас із використанням силових методів необхідно було розгорнути широку ідеологічно-пропагандистську кампанію. Ідеологічну боротьбу розпочали із масового використання пропагандистських звернень до населення, щоб націоналісти виходили з повинного. У таких пропагандистських закликах наводилися приклади "великих" здобутків СРСР [11, 1 – 14].

Перше звернення Президії Верховної Ради і Ради Народних Комісарів УРСР "До Учасників так званих "УПА" та "УНРА" було поширене ще у лютому 1944 р. Облесті України були ще окуповані нацистськими військами. Текст цього звернення розкидали з літаків, а також передавали через радіо [15, 187].

Звернення до населення західних областей України приймалися ще декілька разів: наприкінці листопада 1944 р. з нагоди звільнення від нацистів усіх українських земель, у травні 1945 р. — з приводу перемоги над Німеччиною, у лютому 1946 р. — після виборів до Верховної Ради УРСР. У кожному з цих звернень містилася обіцянка, що влада помилує всіх тих учасників визвольної боротьби, хто "широсердно покається у своїх злочинах" і буде чесно працювати [15, 188].

У Дрогобицькій області місцеві органи влади робили особливі зусилля з метою реалізації Звернення Президії ВР УРСР, РНК УРСР та ЦК КП(б)У до населення західних областей України від 27 листопада 1944 року. Порівняно з документом від 12 лютого 1944 р. це звернення було різкішим. Тим, хто покається, звернення обіцяло захист "радянського закону" [9, 212]. Звернення також залякувало все населення, тих, хто надавав допомогу підпільно харчами, одягом.

За листопад 1944 р. у Дрогобицькій області прийшло з повинною 105 осіб (особливо ті, що переходили від мобілізації в ЧА). Розгорнулася широкомасштабна пропагандистська кампанія. Згідно з рішенням обкому КП(б)У від 4 грудня 1944 р., звернення було видано брошурою (10 000 примірників), плакатами (5 000 примірників) та вміщено в обласній газеті "Радянське слово" за 8 грудня 1944 року, яка випущена тиражем у 15 000 примірників. Крім того, звернення було вміщено в Бориславській міській та Рудківській районній газетах [VI, 14]. У Дрогобичі, Стрию, Самборі, Бориславі проведено 362 зібрання, якими охоплено понад 30 000 осіб, а також 1 065 бесід, на яких були присутні 12 118 осіб. У селах, на підприємствах, в установах і навчальних закладах районів проведено 1 217 зборів (охоплено 175 507 осіб) і 7 211 бесід та читань, на яких було присутніх 127 205 осіб. Разом у містах і районах проведено 9 715 зборів, читань і бесід, якими охоплено 344 822 особи [VI, 15].

Президія ВР УРСР, РНК УРСР, ЦК КП(б)У визначала усім учасникам "українсько-німецьких націоналістичних банд" термін для явки з повинною до 20 липня 1945 р. (листівка від 19 травня 1945 р.) [III, 36 – 39]. Відділ пропаганди та агітації обкому роздрукував текст звернення загальним тиражем 30 000 примірників. Наказ наркома внутрішніх справ УРСР В. Рясного був надрукований листівками у 10 000 примірників, плакатами — у 10 000 і брошурами малого формату — 20 000. Крім цього, звернення були надруковані у газетах усіх рівнів загальної кількостю 64 000 примірників. Загальна кількість цієї друкованої продукції — 144 000 звернень і 134 000 наказів. З 20 до 22 травня 1945 р. в усіх містах і районах було проведено 93 наради за участю 12 743 осіб радянського активу, на яких зачитували тексти звернення [VII, 70].

У всіх установах і організаціях, підприємствах проведено 1 470 загальних зборів, якими охопили 349 641 особу дорослого населення. На обговоренні виступило 3 107 осіб. Сім'ям осіб, які були у підпільні, дезертирів або переходувалися від призову в ЧА, під розписку видавалися звернення і накази [VII, 71]. 19 липня над селами і хуторами із літака було розкидано 70 000 листівок, 20 липня було ще додатково розкидано 100 000. Від 14 липня до 20 липня з повинною вийшли 154 підпільники та 1 022 нелегали і дезертири [VII, 74]. Пропагандистська кампанія супроводжувалася масовими чекістсько-військовими операціями. За два місяці репресивно-каральний апарат у 27 районах області провів 761 таку операцію [VII, 74].

Відповідно до звернення уряду УРСР від 15 листопада 1945 р., був виданий наказ НКВС про явку з повинною членів УПА і осіб, які ухилилися від призову в радянську армію [I, 84]. Наказ народного комісара внутрішніх справ УРСР був поширений також через газету "Вільна Україна" [III, 41]. Пізніше було видано наказ міністра державної безпеки УРСР "Про несприятливості до кримінальної відповідальності учасників реєстр розгромлених українських націоналістичних банд в західних областях Української РСР, що добровільно з'явилися до органів радянської влади з повинною" (№ 312 від 30 грудня 1949 р.). У наказі наголошено, що він видається через масові звернення учасників ОУН, які виявили бажання прийти з повинною. Наво-

дяться приклад листа молоді Дрогобицької області, в якому висловлюється прагнення вийти з повинною і перейти до мирного життя [IV, 102 – 103 зв.]. Це звернення містить традиційний радянський пафос і повністю відповідає офіційній партійній лінії. Загальом за період з лютого 1944 до травня 1949 рр. видано 7-тих наказів.

Ще однією формою ідеологічної роботи радянської влади було скликання масових зборів інтелігенції, робітників, селян, жінок і навіть людей похилого віку в обласних і районних центрах, на яких схвалювалися резолюції в дусі урядового документа. Шпальти газет рясніли повідомленнями про явку з повинною. У Дрогобицькій області виходила газета “Радянське слово” – друкований орган обкому і міськкому, а також обласної і міської рад депутатів трудящих. Окрім того, кожний район мав свій друкований орган. У цих газетах офіційна влада, ведучи боротьбу також на ідеологічному фронті, прагнула дискредитувати національно-визвольний рух та позбавити його підтримки населення. На думку Ю. Киричука, протоголошення амністії до певної міри було вигідне для керівництва підпільного руху, яке не мало змоги прийняти до своїх лав стільки незброєних і невідготовлених до боротьби людей. [7, 188]. Від цього часу активну діяльність розгорнула Служба безпеки ОУН, яка карала тих, хто після повернення додому співпрацював з органами НКВС і НКДБ.

Деталізація підпільників відображається такими чисельними характеристиками: за 1944 р. усього у Західній Україні з’явився з повинною 17 602 особи, з них у Дрогобицькій області – 569, 1945 р. відповідно – 38 205/2 847, 1946 р. – 4 936/614, 1947 р. – 680/55, 1948 р. – 118/13, 1949 р. – 77/21, 1950 р. – 14 402/2 073, 1951 р. – 415/115, 1952 р. – 237/38, 1953 р. – 38/-0, 1954 р. – 29/5, 1955 р. – 3/0, усього – 76 742/6 350 [II, 162]. [IV, 123]. [V, 138]. У Дрогобицькій області із 28 районів випадки явки з повинною в 1948 р. мали місце тільки у 5 районах, а у 1949 р. – 4 районах, причому із 13 осіб, які з’явилися, 9 – у Славському районі [IV, 124]. [V, 138]. Від серпня 1944 до вересня 1949 рр. у Дрогобицькій області з повинною з’явився 3 751 підпільник, із яких на облік стояли 874, а “розроблялися” тільки 216 [IV, 125]. [V, 139].

Під час урядових виборчих кампаній до ВР СРСР та УРСР для ведення передвиборчої агітації радянська влада активно використовувала мітинги. Від 15 листопада 1945 до 15 січня 1946 рр. в області проведено 3 014 семінарів агітаторів, присвячених питанням виборчої кампанії [VIII, 31]. За два місяці в області райкоми КП(б)У провели 1 276 загальних зборів селян з питань виборчої кампанії, у яких брали участь 275 000 виборців [VIII, 33]. У Дрогобицькій області було проведено 1 020 зборів із висунення і підтримання кандидатів у депутати ВР СРСР, на яких було присутньо 182 350 виборців, вислуцито понад 4 000 осіб [VIII, 48]. Усі заходи забезпечувалися величезною кількістю друкованої продукції. Наприклад, протягом листопада – січня у Дрогобицьку область надійшло 243 800 примірників різної масово-політичної літератури. Окрім цього, друкарні Дрогобицької області надрукували 370 000 примірників іншої пропагандистської літератури. На сторінках преси також активно висвітлювався судовий процес над вбивцями Я. Галана [13, 3 – 4] та у справі учасників оунівського підпілля І. Піхольського і І. Ванівського [14, 2 – 3].

Тоталітарна система не знижувала теми роботи щодо дискредитації національно-визвольного руху. Навіть у 1951 р., коли сили українського підпілля були майже вичерпані, на Західну Україну мало бути відправлено 215 лекторів і 170 пропагандистів. Насправді прибуло 386 особи, із них 210 лекторів і 176 пропагандистів [IX, 12]. На 1 січня 1951 р. у Дрогобицькій області для партійно-політичної роботи було залучено 36 лекторів потрібно було 45. Подібні функції виконували також 58 пропагандистів [IX, 16].

Незаперечним є той факт, що у процесі утвердження радянської адміністрації в Дрогобицькій області у 1945 – 1952 рр. партійні та репресивно-каральні органи спрямували на боротьбу з визвольним рухом і націоналістичною ідеологією величезний військово-політичний апарат, сформований на західних українських землях, використовували комплекс форм і засобів у всіх сферах суспільного життя. Проте вирішальна роль відводилася силовим методам боротьби, оскільки радянський режим персонівовав можливості засобів ідейно-політичної діяльності

підтримати позиції українських націоналістів та здобути підтримку місцевого населення.

Радянський уряд фактично визнав ОУН і УПА, серйозним військово-політичним супротивником і адресував їм у середині й другій половині 40-х рр. XX ст. неодноразові звернення. Масштабна ідеологічна кампанія не дала бажаного результату, оскільки підпілля у Дрогобицькій окрузі ОУН продовжувало користуватися підтримкою населення, що забезпечувало йому успіх у протистоянні з радянським тоталітаризмом.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Попри те, що вирішальна роль у боротьбі із підпіллям відводилася силовим заходам у боротьбі проти націоналістів, проводилися урядові кампанії, спрямовані на ліквідацію визвольного руху. Протягом усього періоду боротьби будьякі заходи, спрямовані на ліквідацію підпілля у Дрогобицькій окрузі ОУН, супроводжувала масштабна дискредитаційна, ідеологічна кампанія. Однак, як показали перші роки боротьби, сподівання радянської влади на швидку та повну ліквідацію визвольного руху не виправдалися. *Перспективними напрямком дослідження* є питання використання репресивно-каральними органами у боротьбі з підпіллям різноманітних спецзасобів, більшість із яких була заборонена міжнародними конвенціями.

Джерела та література

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України (ГДА СБУ). – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 55. – 216 арк.
- II. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 74. – 331 арк.
- III. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 94. – 302 арк.
- IV. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 95. – 319 арк.
- V. ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 96. – 324 арк.
- VI. Державний архів Львівської області (ДАЛЮ). – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 47. – 244 арк.
- VII. ДАЛЮ. – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 51. – 178 арк.
- VIII. ДАЛЮ. – Ф. П-5001. – Оп. 7. – Спр. 66. – 280 арк.
- IX. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 46. – Спр. 5835. – 41 арк.

1. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953 рр.: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. – Кн. 2 : Документи і матеріали / І. Білас. – К. : Либідь, 1994. – 688 с.
2. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917 – 1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз / І. Білас. У двох книгах. Книга перша. – К. : Либідь, 1994. – 432 с.
3. Гльницький В. Боротьба ОУН та УПА проти виборчих кампаній до Верховних Рад СРСР (1946 р.) і УРСР (1947 р.) у Дрогобицькій області / В. Гльницький // Український націоналізм: історія та ідеї. Науковий збірник. Вип. I / [за ред. Олега Батана]. – Дрогобич : Поєвіт, 2009. – С. 35 – 49.
4. Гльницький В. Боротьба радянської репресивно-каральної системи проти українського визвольного руху у Дрогобицькій області 1948 – 1949 рр. (за матеріалами Державного архіву Львівської області) / В. Гльницький // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки. – № 13. – Луцьк, 2009. – С. 224 – 231.
5. Кентій А. В. Нарис боротьби ОУН-УПА в Україні (1946 – 1956 рр.) / А. В. Кентій. – К. : Інститут історії України НАН України, 1999. – 111 с.
6. Кентій А. В. Українська повстанська армія в 1944 – 1945 рр. / А. В. Кентій. – К. : Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с.
7. Киричук Ю. Нариси з історії українського національно-визвольного руху 40 – 50-х років XX століття / Ю. Киричук. – Л. : ЛДУ імені Івана Франка, 2000. – 304 с.
8. Киричук Ю. Український національний рух 40 – 50-х років XX століття: ідеологія та практика / Ю. Киричук. – Л. : Добра справа, 2003. – 464 с.
9. Макаручук С. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА. 1944 – 1945 рр. / С. Макаручук // Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів [гол. ред. кол. Я. Ісаєвич, упорядк. і видп. ред. Ю. Сливка] (Україна : культура спадщина, національна свідомість, державність, 11 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). – Л., 2004. – С. 210 – 223.
10. Русначенко А. М. Народ збурений: національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940 – 50-х роках / А. М. Русначенко. – К. : Університетське видавництво "Трульсар", 2002. – 519 с.
11. Сергійчук В. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 рр. Нові документи і матеріали / В. Сергійчук. – К. : Дніпро, 1998. – 944 с.
12. Сергійчук В. Український зльвів: Прикарпаття 1939 – 1955 рр. / В. Сергійчук. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2005. – 840 с.

13. Судовий процес в справі учасника оунівської банди Стахура – вбляви письменника Ярослав Галана // Радянське слово. – № 205 (2036) вівторок 16 жовтня 1951 р. – С. 3–4.
14. Судовий процес у справі учасників оунівської банди Пичовського і Ванівського // Радянське слово. ... № 210 (2041) вівторок 23 жовтня 1951 р. – С. 2–3.
15. Шаповал Ю. Війна після війни / Ю. Шаповал // Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів / [гол. ред. кол. Ярослав Ісаєвич, упоряд. і випл. ред. Юрій Сливка] (Україна: культура спадщина, національна свідомість, державність, 11 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). – Д., 2004. – С. 184–200.

Ильницький Василь. Ідеологічне кампанієве керівництво адміністрації проти повстанців в Дрогобичському окрузі ОУН (1945–1952). Показано одно із основних напрямків боротьби совєтської влади проти повстанців. Діяльність ідеологічного архіву документів виділені основні види ідеологічної роботи совєтської адміністрації в Дрогобичському окрузі (1945–1952 гг.) Автор доказав, що агітаційно-пропагандистська діяльність була однією із основних форм керівництва західноукраїнського краю.

Ключевые слова: ОУН, УПА, повстанський рух, Дрогобичський округ, ідеологічна робота, совєтська адміністрація.

Пшутку Василь. Ідеологічні кампанії проти повстанців під керівництвом адміністрації в Дрогобичському окрузі ОУН (1945–1952). Стаття показує одну з основних сфер боротьби совєтської влади проти повстанців. Діяльність ідеологічного архіву документів виділені основні види ідеологічної роботи совєтської адміністрації в Дрогобичському окрузі (1945–1952 гг.) Автор доказав, що агітаційно-пропагандистська діяльність була однією із основних форм керівництва західноукраїнського краю.

Key words: OUN, UPA, liberation movement, Drohobych vicinity, ideological work, Soviet administration.

УДК 94 (477) "1944/1953"
П 58

Руслана ПОПІ

ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ЛЬВОВА (1944–1953)

Стаття присвячена інтерпретації джерельної бази історії інтелігенції Львова в перші повоєнні роки. З'ясована репрезентативність архівних документів, опублікованих матеріалів, періодичної преси. Виділяються джерела особового походження, які були очевидцями та безпосередніми учасниками тогочасних подій, мемвори, тощо.

Ключові слова: інтелігенція Львова, історичні джерела, офіційні документи, спогади, усна історія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток незалежної української держави зумовлює необхідність наукового обґрунтування ролі і місця інтелігенції у змінненні її основ. Інтелігенція є творцем духовної культури, носієм інтелектуальної власності народу, активним учасником сучасних модернізаційних процесів. Вивчення історії інтелігенції особливо у межах певних історичних епох, допоможе з'ясувати її справжню роль у формуванні національної свідомості, виявити деструктивні фактори руйнування інтелектуального потенціалу українського суспільства у тоталітарні періоди. Не менш важливим є регіональний аспект проблеми.

Вивчення інтелігенції не означає праматичного копіювання соціального досвіду попередніх років, а передусім його критичне врахування з точки зору національно-культурних пріоритетів та загальноцивілізаційних норм. Сучасні дослідники мають узагальнити та осмислити досвід минулого, аби їхні